

Bakonyi Anikó

Kísérlet művészi szöveg kompetenciaalapú feldolgozására – kooperatív csoportmunkában

A kompetencia hitelesség. Mindazt a munkavégzéshez szükséges szakértelmet, a személyes készségek, képességek, motivációk és tulajdonságok együttesét jelenti, amelyek felhasználásával a munkakörben megkívánt eredmények elérhetők. Az irodalom tanulásának az a legfőbb célja, hogy mint művészet biztosítsa a tudatos és értő befogadást. Ennek érdekében alkalmazzuk kisgyerektől az irodalomelméleti ismeretek szisztematikus tanítását és a műelemzést. A kooperatív tanulási forma 4–6 fős kiscsoportokban végzett tevékenységen alapul. Így tanulás közben kölcsönösen függnek egymástól a diákok, ezért az együttműködő képességeik fejlődnek, baráti viszonyok alakulhatnak ki közöttük. Motiváltak lesznek a közös célok elérésére, s közben fejlődnek a kommunikációs képességeik, technikáik is. A tanulmány egy irodalmi szöveg kooperatív csoportmunkában történő feldolgozásával a különböző kompetenciák fejlesztéséhez kíván segítséget nyújtani.

A művészi szövegek értelmezése

Művészinak tekinthető minden olyan szöveg, amelyben egy nép nyelvének szépsége és összetettsége a maga teljességében mutatkozik meg. Tantervi követelmény már az általános iskola nyolcadik évfolyamán is, hogy a tanuló képes legyen mind a művészi, mind a nem művészi szövegek feldolgozására. Ismerje fel az irodalmi szövegek értékstruktúráját, és szóbeli feleleteiben vesse össze ezt a struktúrát saját értékrendjével. Emellett fontos az is, hogy különféle elemzési stratégiákat is tudjon alkalmazni. Építse be saját kommentárjába a hermeneutikai szemléletet. Fontos követelmény annak a felismerése is, hogy az ember életkorától és körülményeitől függően másként tekint ugyanarra a szövegre. A szövegértésnek egyre könnyedebbé kell válnia, képesnek kell lenni a különféle olvasmányokban megformált értékek felfogására és értékelésére. Ugyancsak cél, hogy a tanuló egyre nagyobb önállósággal tárja fel a művészi szövegek metaforikus jelentéseit.

A költői nyelv sajátosságainak megfigyelése mindhárom műnemben és sokféle műfajban egyaránt indokolt. A szaktárgyi, elméleti és kronologikus ismeretek mellett tájékozottá kell válnia a tanulóknak az erkölcsi és emberi értékek, az emberi problémák kérdésköreiben is. Az irodalom tanulásának az a célja, hogy biztosítsa az irodalomnak mint művészetnek a tudatos és értő befogadását. Ennek érdekében történik kisiskolás kortól az irodalomelméleti ismeretek szisztematikus tanítása és a műelemzés. Az életkorhoz igazodó tananyag épít a tanulók játék- és önkifejezési (alkotó) szükségleteire. Az irodalom tanulása gazdagítja a tanulók irodalmi műveltségét, olvasottságát, irodalomtörténeti tájékozottságát, elősegíti kötődésüket a nemzeti kultúrához. A kiválasztott művek lehetőséget nyújtanak arra, hogy a tanulók fontos emberi, társadalmi témák művészi közvetítésével tapasztalatot gyűjtsenek az ember természetéről, hiányosságairól, külső-belső konfliktusairól, eszméiről. Ezek fejlesztik világképüket, árnyalják világértelmezésüket (Zsolnai 2006).

A kompetencia fogalma

A kompetencia hitelesség. Jelenti mindazt a munkavégzéshez szükséges szakértelmet, a személyes készségek, képességek, motivációk, tulajdonságok együttesét, amelyekkel a munkakörben megkívánt eredmények elérhetők.

Napjaink pedagógiai gyakorlatának egyik legfontosabb célja a kompetenciaalapú oktatás elterjesztése a közoktatásban. A kompetencia ebben a felfogásban az ismereteknek, azok alkalmazási képességének és az alkalmazáshoz szükséges megfelelő motivációt biztosító attitűdöknek az összességét jelenti. Kompetenciaalapú oktatáson a képességek, készségek fejlesztését, az alkalmazásképes tudást középpontba helyező oktatást értjük, amely lehetővé teszi, hogy a külön-külön fejlesztett kompetenciák szervesüljenek, és alkalmazásuk életszerű keretet, értelmet nyerjen a gyermekek számára. Ennek egyik elengedhetetlen feltétele a pedagógiai módszertani kultúra megújítása, amelynek lehetséges eszköze a problémaközpontú tanítás, a cselekvésből kiinduló gondolkodásra nevelés, a felfedeztető tanítás és tanulás, a megértésen és tevékenységen alapuló fejlesztés (Vass 2008).

Kulcskompetenciák, fejlesztendő képességek

Nem véletlen, hogy az 1990-es években egyre több nemzet tantervfejlesztési munkálataiban kaptak kiemelt szerepet a keresztantervi területek (Cross Curricular Aspects). Hasonló elvek mentén kerültek előtérbe az 1995-ös magyar Nemzeti alaptanterv közös követelményei is: Hon- és népismeret, Kapcsolódás Európához és a nagyvilághoz, Környezeti nevelés, Kommunikációs kultúra, Testi és lelki egészség, Tanulás, Pályaorientáció (Nemzeti alaptanterv 1995). A keresztantervi területek megjelenítésének nyomdokain indultak el azok a szakértők, akik megpróbálták az úgynevezett tantárgyfüggetlen kompetenciákat számba venni, valamint a keresztantervi kompetenciák (Cross Curricular Competencies) nagyobb szerepét hangsúlyozták. A Québec program kilenc keresztantervi kompetenciát sorol a következő négy kategóriába:

- intellektuális kompetenciák: információhasználat, problémamegoldás, kritikai gondolkodás, kreativitás,
- módszertani kompetenciák: hatékony munkamódszerek alkalmazása, információs és kommunikációs technológiák,
- személyi és szociális kompetenciák: identitás, együttműködés másokkal,
- kommunikáció (Vass 2008).

Az irodalmi szöveg feldolgozása

Az irodalomóra keretében a portrévázlatok olvasásának az a célja, hogy a tanulók felkészüljenek a magyar irodalom történetében való tájékozódásra, az irodalmi műveltséghez tartozó ismeretek elsajátítására. A világirodalom történetében való tájékozódás lehetőséget ad a tanulóknak az irodalmi műveltséghez tartozó ismeretek elsajátítására. Az alkotói életművek megismerésével a tanulók elmélyülnek néhány klasszikus magyar író, költő meghatározó jelentőségű munkájában. Az irodalmi műfajok tanulása hatékonyabbá teszi az irodalmi kifejezésformák megértését, ezáltal az irodalmi művek befogadását és értelmezését. Az irodalmi műelemző-képesség fejlesztése a tanulók irodalomértő olvasói szerepét alapozza meg. Az irodalom társadalmi funkcióinak megismerése pedig bővíti a tanulók tájékozottságát az irodalom szociologikumának témakörében (Zsolnai 2006).

A kooperatív csoportmunka

A kooperatív tanulási forma 4–6 fős kiscsoportokban végzett tevékenységen alapul. A csoport tagjainak érdeke, hogy a közös munka során egy adott témakört megismerjenek, és a hozzá kapcsolódó ismereteket elsajátítsák. Tanulás közben a csoport tagjai kölcsönösen függnek egymástól, így az együttműködő képességeik fejlődnek, baráti viszonyok alakulhatnak ki köztük. Motiváltak a közös célok elérésében, és eközben alakulnak kommunikációs képességeik, technikáik is. A kooperatív tanulási módszerek magas szintű elsajátítása és alkalmazása lehetővé teszi, hogy a különböző képességű, tudásszintű, felkészültségű

és érdeklődésű tanulók egyéni, személyre szabott tanulási módszereket használjanak. A tanár szerepe és feladata nem az ismeretközlés, hanem a segítségnyújtás, a támogatás és az irányítás, miközben maga is részt vesz a csoport munkájában. Ez a tanulásszervezési módszer a leginkább alkalmas arra, hogy a különböző háttérű és képességű gyerekeket integráltan taníthassuk (Czike 2004).

„Kooperativitás a hatékonyság egyik kulcsszava a modern társadalmakban” (Horváth 1991: 96). A csoportmunka egyre jelentősebbé válik a fejlődésben, így egyre fontosabbá válik tanulónk együttműködési készségének fejlesztése. A hatékonyság (minőségbiztosítás) és az együttműködés összeegyeztethető és egymást elősegítő tevékenységek. Ezt igazolják a fejlett társadalmak, amelyekben mindezt már korábban felismerték. Eredmények ezen a területen csak a társas-affektív szinten érhetők el.

„Az oktatás egyik alapfeltételezése, hogy a tanulók olyan készségeket sajátítanak el, melyeket később haszonnal tudnak alkalmazni munkájukban, családjukban és más területeken. Az egyik készség, amire ez feltétlenül igaz, a hatékony együttműködés készsége. A kooperatív tanulási formák igen jó gyakorlati lehetőséget jelentenek az együttműködés elsajátításához” (Roeders 1997: 36). Mindezeket figyelembe véve csak remélhetjük, hogy ezek a törekvések előbb-utóbb bekerülnek a mi közoktatási rendszerünkbe is. Ez annál inkább fontos lenne, mert „a kooperáció képessége, az együttműködési készség részképességei tanulhatók” (Horváth 1994) és taníthatók.

Az alábbiakban egy kooperatív csoportmunkára épülő szövegfeldolgozó tanóra vázlatát mutatjuk be; ehhez azonban szükség van a kooperatív csoportmunkát megelőző tanóra vázlatának ismeretére is. Az utóbbiban az egyéni bánásmód, az individuálpedagógia mellett a pármunka dominál. Iskolánkban a Zsolnai József nevével fémjelzett Értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia (ÉKP) szellemében igyekszünk oktatni és nevelni tanítványainkat; a legváltozatosabb módszerekkel dolgozunk, és a hozzáadott értéket diákjaink egyéni teljesítményének növekedésében, személyiségük fejlődésében mérjük.

Óravázlatok

Irodalomjellegű óra, 10. osztály

2008. október 06.

Tananyag: Petrarca életútja és a *Daloskönyv* bemutatása

Idő	Cél/téma	Tevékenység	Módszer	Kompetencia	Alapelvek
5'	Üdvözlés: köszöntés, tájékoztatás	Az osztály bemutatása: képzőművészet és informatika tagozatos csoportok összetétele, a magyarórák hangulata, felépítése, gyakori és kedvelt munkaformák	Egyéni beszámoló: tagozatok képviselői	Szóbeli szövegalkotás, kritikai gondolkodás	I Egyéni felelősségvállalás és számonkérés = Egyenlő részvétel II Párhuzamos interakciók ■ Építő és ösztönző egymásrautaltság
10'	Új ismeret: Petrarca életútja	Egyéni feladatok: Igazold/cáfold! Hogyan válhatott Petrarca kora egyik legjelesebb költőjévé?	Érvelő szöveg alkotása	Szóbeli szövegalkotás, problémamegoldó gondolkodás	I
5'	Fogalmak: canzone ballada szonett	Egyéni feladat: Magyarázd meg a fogalmak jelentését!	Egyéni beszámoló	Szóbeli szövegalkotás, definíciók, fogalmak keresése, értelmezése	I

Idő	Cél/téma	Tevékenység	Módszer	Kompetencia	Alapelvek
5'	Petrarca Dalaskönyvének a bemutatása	Egyéni feladat: a <i>Dalaskönyv</i> keletkezésének körülményei, felépítése, értéke, helye a szerző életművében	Egyéni beszámoló	Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés, vázlatírás, fogalomkeresés, szóbeli szövegalkotás, kritikai gondolkodás	I
12'	Felkészülés utáni hangos olvasás és műértelmezés 162. költemény: <i>Tí szerencsés füvek...</i> 35. költemény: <i>Magamban, lassan, gondolkodva járom...</i> 180. költemény: <i>Pó, földi kergem bárhogy is sodorjad..."</i>	Műelemzés: műelemzési szempontok szókétyákon	Pármunka: feladatok megoldása, jegyzetelés, szociális tanulás	Helyesejtés, kifejező hangos olvasás, műértelmezés	I = II ■
3'	Házi feladat: Petrarca-est forgatókönyvének összeállítása (A drámások színpadképet is tervezhetnek, a képzősök díszleteket, jelmezeket, az infósok meghívót, plakátot.) Elolvasandó: A sólyom feláldozása Boccaccio <i>Dekameronjából</i> (5. nap 9. novella) Szgy. 179. o."		Egyéni bánásmód	Szövegalkotás, kritikai gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás	
5'	Összegzés, értékelés: órai munkák osztályozása, jutalmazása	A tanulók értékelik önmaguk és társaik munkáját, tanári értékelés, osztályozás.	Személyre szabott értékelés, dicséret	Véleményalkotás, kritikai gondolkodás, önismeret, önértékelés	I = II ■

Idő	Cél/téma	Tevékenység	Módszer	Kompetencia	Alapelvek
25'	Házi feladat ellenőrzése: meghívók, plakátok a Petrarca-estre, forgatókönyvek, díszletek, jelmezek	Egyéni feladatok, megoldások bemutatása, egyéni alkotásokból tárlat rendezése	„Képtárlatogató”	Véleményalkotás, kritikai gondolkodás	I Egyéni felelősségvállalás és számonkérés = Egyenlő részvétel II Párhuzamos interakciók ■ Építő és ösztönző egymásrautaltság
20'	Új ismeret: Boccaccio élete; fő műve: <i>Dekameron</i> ; <i>A sólyom feláldozása</i> című novella feldolgozása – táblán 3 részre osztott papír – színes lapokon fogalmak – egyéni feladat: a fogalom megkeresése, magyarázata a tankönyv szövege alapján, a lényeg kiemelése, elmondása, betű kivágása, majd felragasztása táblára	Tanári közlés Egyéni feladatok kiosztása olyan tanulók számára, akik egyéni fejlesztésben részesülnek	Egyéni bánásmód	Definíciók, fogalmak keresése, értelmezése, önismeret	I
2'	Csoportalakítás	Véletlenszerű csoportalakítás	Mozaik képrészletekkel	Problémamegoldó gondolkodás	I = II ■
3'	Teremrendezés csoportmunkához, csoportok elnevezése (Piros, Kék, Sárga stb.), szerepkártyák kiosztása, szükséges eszközök biztosítása				
20'	Boccaccio életútja (Kék) – 1313, Firenze – Az újkori elbeszélő próza megteremtője, – Nápolyban tanult, – kereskedői és jogi pálya, – Fiammetta, – Firenze: megbecsülés, – Petrarca: levelezés, barátság, – előadás Dante Színjátékáról. – 1375, Certaldo	Életrajz: négy szakaszra bontással a szöveg felosztása a négy csoport között	Kooperatív csoportmunka	Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés, vázlatírás, fogalomkeresés	I = II ■

20'	Dekameron (Piros) – Fő műve (1348–1353), – novella (újdonlás), – tíz nap, – keretes elbeszélés, – pestis: különleges helyzet, – humor, – a földi élet örömteli, ésszerű kihasználása; – források: népi hagyomány, közszájon forgó történetek, olvasmányok, görög–latin regék.	Értekezés: négy szakaszra bontással a szöveg felosztása a négy csoporttag között	Kooperatív csoportmunka	Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés, vázlatírás, fogalomkeresés	I = II ■
20'	A sólyom – novella (Sárga) – 5. nap – 9. novella, – Fiammetta elbeszélése, – időrend, – kettős keret, – a sólyom feláldozása, – a legfőbb érték: a szerelem, – a cselekmény kimenetele, – a feszültség fokozása késleltetéssel, – fordulópont (visszafordíthatatlan események), – tanulság: a szerelem, – keleti mesék, saját élmény, bibliai történetek.	Műelemzés: négy szakaszra bontással a szöveg felosztása a négy csoport között	Kooperatív csoportmunka	Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés, vázlatírás, fogalomkeresés	I = II ■
20'	"Olvasó-próba": Giovanna és Federigo jelenete – felkészülés utáni hangos olvasás	Szereposztás előkészítése: felolvasók, rendező, asszisztens	Kooperatív csoportmunka	Kifejező hangos olvasás, helyesejtés	I = II ■
25'	Közzététel: Felolvasások meghallgatása, értékelése	Szöveg- és véleményalkotás, kifejező hangos olvasás, önértékelés, értékelés	Szónívók beszámoló, plakátok elhelyezése a táblán, a három részre osztott lapon: közös tábló készítése	Véleményalkotás, kritikai gondolkodás	I = II ■

	Időkitöltő feladatok	Anagrammák, nyelvi játékok a szerző életének fontos állomásai és a témával kapcsolatos fogalmak alapján	Egyéni feladatlapok	Problémamegoldó gondolkodás, nyelvi fantázia	I
5'	Házi feladat: Irodalmi élet a XVI. században – Magyar reneszánsz és reformáció. Tankönyv 207. oldal. A lényegét alá kell húzni és ki kell jegyezteni, erre a tanulók jegyet kapnak.	Tanári közlés	Egyéni feladat	Szövegfeldolgozás, lényegkiemelés, vázlatírás	I
10'	Összegzés, értékelés: órai munkák osztályozása, jutalmazása	A témafelelősök értékelik a saját csoportjuk, önmaguk és társaik munkáját, majd tanári értékelés, osztályozás		Véleményalkotás, kritikai gondolkodás, önismeret, önértékelés	I = II ■

Összegzés

Az együttműködésen alapuló tanulás kölcsönös pozitív függést jelent, amely a közös célokból, a célok, valamint a források kölcsönös függőségéből, a munkamegosztásból, a siker egyént, csoportot egyaránt gazdagító értékéből, az eredmény és a jutalom összekapcsolásából tevődik össze. A kooperatív tanulás közvetlen kapcsolatot igényel a tevékenység tervezési, megvalósítási és értékelési szakaszában egyaránt; igényli a szociális készségek és képességek meglétét, segíti a továbbfejlődésüket, többek között a kommunikációs képességeket, a döntéskészségét, a meggyőzés, a befolyásolás, a konfliktuskezelés képességét, az együttműködés, a másakra figyelés képességét (Pethőné 1999).

„A szakirodalom egyértelműen leszögezi, hogy a kooperatív tanulással növekszik a gyerekek tanulási kedve és teljesítménye, miközben magatartásuk kiegyensúlyozottabbá, fegyelmezettebbé válik. A kutatások során bebizonyosodott, hogy nemcsak az intellektuális és a magatartási tényezők, hanem az emocionális szférák is jelentősen fejlődnek. Nemcsak a kognitív képességek és az egyszerű készségek elsajátítását segíti, hanem előnyösen befolyásolja a komplex fogalmak megértését és az ismeretek alkalmazását is. Az együttműködő kiscsoportok szakszerű kezelésével hatékonyabb személyiségfejlesztést, ismeretsajátítást lehet elérni. Az osztályban a kooperatív tanulás eredményeként kedvező pszichés klíma alakul ki, amely a teljesítménynövelés szempontjából öngerjesztő hatást gyakorolt” (Orbáné 1999: 71).

Irodalom

- Czike Bernadett 2004. A pedagógus szerepe a kooperatív tanulásszervezésben. *Tanít-tani* 28–29: 47–52.
- Horváth Attila 1994. *Kooperatív technikák: Hatékonyság a nevelésben*. OKI Iskolafejlesztési Központ. Budapest.
- Nemzeti alaptanterv 1995. Oktatási és Kulturális Minisztérium. Budapest.

- Orbán Józsefné 1999. Az együttműködő tanulásban rejlő fejlesztési lehetőségek. In: Vastagh Zoltán (szerk.) *Kooperatív pedagógiai stratégiák az iskolában 3.* JPTE Tanárképző Intézet. Pécs. 71–84.
- Pethőné Nagy Csilla 1999. Kooperatív tanulási módszerek az irodalomtanításban. In: Vastagh Zoltán (szerk.) *Kooperatív pedagógiai stratégiák az iskolában 3.* JPTE Tanárképző Intézet. Pécs. 93–106.
- Roeders, Paul 1997. *A hatékony tanulás titka. Oktatás önirányító kiscsoportokban.* Calibra Kiadó. Budapest.
- Vass Vilmos 2008. *A kompetencia alapú fejlesztés elmélete és gyakorlata.* Apáczai Kiadó. Budapest.
- Zsolnai József 2006. Képességfejlesztő és értékörző kerettanterv. Anyanyelv és irodalom tanítása – tantervi követelmények. Oktatási Minisztérium. Budapest.

Bakonyi, Anikó

Competence-based work with literary texts and cooperative learning

Competence is credibility. It refers to all the working skills, personal skills and abilities, motivation and characteristics which contribute to the successful implementation of a given task. The main purpose of teaching literature is to ensure the conscious interpretation and reception of literature as art. This is why, literary theory is taught and literary analysis is carried out from early childhood. Cooperative learning is based on activities in small groups of 4–6 students. In this way, students mutually depend on each other; their cooperative skills develop; friend relationships may develop among them; they become motivated to achieve the common goals; finally, their communication skills and techniques develop as well. This study aims to show how to develop different competences with the analysis of literary texts with the help of cooperative group work.

Kulcsszók: anyanyelv-pedagógia, irodalompedagógia, irodalmi szöveg, műelemzés, kooperatív tanulás

Keywords: first-language pedagogy, literature pedagogy, literary text, literary analysis, cooperative learning

Az írás szerzőjéről

Bakonyi Anikó

Képesség- és Tehetségfejlesztő Magán Általános Iskola, Szakképző Iskola, Gimnázium, Alapfokú Művészetoktatási Iskola és Kollégium, Várpalota, Magyarország

bakonyia[kukac]freemail.hu